TOELICHTING
bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermde stadsgezicht **Van Stolkpark / Scheveningse Bosjes**
gemeente Den Haag (Zuid-Holland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

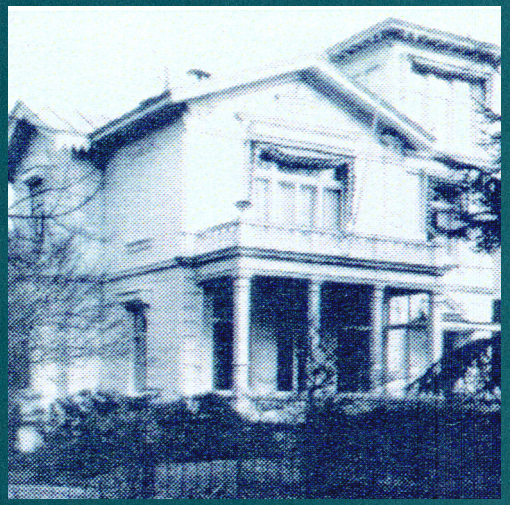

TOELICHTING
bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermde stadsgezicht **Van Stolkpark / Scheveningse Bosjes**
gemeente Den Haag (Zuid-Holland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

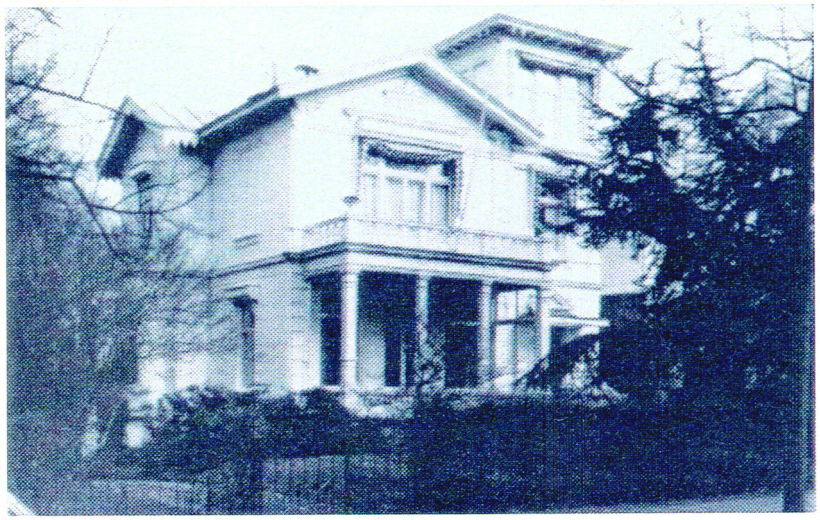

foto Van Stolkweg

N.B.
Opgesteld als besluit,
doch voorstel tot aanwijzing
pas in procedure sinds:

09 SEP. 1994

Den Haag, Van Stolkpark en Scheveningse Bosjes

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland reeds 300 aangewezen stads- en dorpsgezichten. Het betreft met name historische kernen van steden en dorpen, met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is de stedebouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het onderhavige besluit vloeit voort uit die inventarisatie.

Inleiding

Het beschermde gebied Van Stolkpark / Scheveningse Bosjes is aan de noord--westzijde van Den Haag gesitueerd tussen de Archipelbuurt en Scheveningen. Het Van Stolkpark wordt aan drie zijden door de Scheveningse Bosjes omgeven. De Scheveningse Bosjes liggen ingesloten tussen de Scheveningseweg, de Archipelbuurt en het Kanaal.

De grens van het beschermd stadsgezicht ligt in de Scheveningseweg, achter de bebouwing van de Kanaalweg en de Duinweg, langs het Kanaal, de Algemene Begraafplaats, de Kerkhoflaan en de Ary v.d. Spuyweg.
De begrenzing is gelijk aan de bestemmingsplangebieden Van Stolkpark en de Scheveniningse Bosjes. De kleine afwijkingen hiervan zijn de bebouwing aan de Kanaalweg, die valt binnen het bestemmingsplan Scheveningen-dorp Oost en een klein gedeelte van het Westbroekpark tussen de Haringkade en de Scheveningse Bosjes.

Ontwikkelingsgeschiedenis

Het Van Stolkpark is een van de eerste villaparken in ons land. Zijn naam ontleent het aan mr. Thomas van Stolk, lid van een bekend Rotterdams koopmansgeslacht. Vanaf 1860 woonde hij in Den Haag, waar hij als advocaat werkzaam was. De Scheveningseweg, waarlangs in 1864 een paardetramverbinding tussen Den Haag en de badplaats was aangelegd, oefende in die tijd een grote aantrekkingskracht uit op welgestelde Rotterdammers die er in de zomermaanden huizen huurden of zich er permanent vestigden. Deze weg is een belangrijk structuur bepalend element in dit gebied, aangelegd in 1665 naar ontwerp van Constantijn Huygens, en liep aanvankelijk door het duinlandschap, dat bekend stond onder de naam "'s Graven Wildernisse".

De Scheveningse Bosjes zijn ontstaan uit aanplantingen, die aan het einde van de 18de eeuw werden uitgevoerd door een Rotterdammer, bekend als de "Bataafsche Boer". Hij had reeds in 1773 het idee gepropageerd de woeste duingronden door bos en landbouw produktief te maken. De uitspanning "De Bataaf" ontleende haar naam aan deze eerste exploitant van het duingebied.
De Waterpartij in de Scheveningse Bosjes dankt haar ontstaan aan zandafgravingen ten behoeve van de stadsuitbreidingen, die op initiatief van wethouder jhr. H.C.A. Ver Huell in 1868 tot een grote vijver werden getransformeerd. De in neo-Empirestijl uitgevoerde marmeren bank, die oorspronkelijk met enige villa's ten zuiden van de Waterpartij was gelegen, herinnert aan deze bestuurder.

Het ontwerp voor het Kanaal werd in 1824 door de "stadsfabriek" Zeger Reijers gemaakt op last van burgemeester Copes van Cattenburch. Met de aanleg van het Kanaal moesten verscheidene problemen ineens worden opgelost: verversing van de Haagse grachten, uitwatering van het boezemwater uit Delfland en aanleg van een zeehaven.

De aanleg stagneerde om technische en financiële redenen. Pas in 1863 bereikte het kanaal het eindpunt op tweehonderd meter van Seinpostduin. Het gereedkomen van het Kanaal valt samen met het begin van de praktijk van particuliere stadsuitbreidingsplannen.
Van Stolk kocht in 1872 en 1873 percelen duingrond ten oosten van de Scheveningseweg met de bedoeling hier een villapark te stichten. Het ontwerp hiervoor werd geleverd door de tuinarchitecten J.D. en L.P. Zocher te Haarlem. De grond die Van Stolk in bezit had gekregen vormde niet een aaneengesloten geheel. Bepaalde stroken ertussendoor behoorden aan de gemeente. Op basis van zijn plan, uitvoerig verduidelijkt met kaarten en een wegenplan, gaf Van Stolk aan de gemeenteraad een uiteenzetting waarom hij de grond wilde hebbben.
Op 19 april 1873 ging de gemeente op het voorstel in, waarbij echter werd bepaald dat "de grond langs den Ouden Scheveningseweg tussen Klein Zorgvliet en de Hondenweg (Kanaalweg) niet ter bebouwing wordt uitgegeven", en waarin zij zich verbond de eerste weg "in het park van den heer Van Stolk" (later Van Stolkweg) in 1874, de tweede (later Parkweg) in 1875 en de derde (later Hogeweg overgaande in Duinweg) in 1876 aan te leggen. Van Stolk was over deze toezegging niet tevreden, er kwamen nieuwe voorstellen, aanleg van de eerste weg kwam traag op gang, maar eind '75 werd over de aanleg van de wegen overeenstemming bereikt. Rond 1875 verrezen langs de van Stolkweg de eerste villa's, in de jaren tachtig gevolgd door herenhuizen aan de Parkweg, Hogeweg en Duinweg.
Reeds kort na de aanleg van het Van Stolkpark vestigden zich hier echter ook hotels, zoals "Alla Bella Vista" aan de Van Stolkweg 16 en het "Parkhotel", Parkweg 13, die later een andere bestemming kregen.
De zuidelijke wand van de Kanaalweg, eveneens daterend uit het laatste kwart van de 19de eeuw, vertoont in afwijking van het villapark aaneengesloten bebouwing waarin ook winkels voorkomen.Met de aanleg van de Belvédèreweg in 1900 werd het villapark afgerond.
De ontwikkeling van het Van Stolkpark werd vanaf 1900 gekenmerkt door een geleidelijk verdichtingsproces, dat zowel nieuwbouw als vervangende nieuwbouw van een grotere omvang en aanbouw betrof.
De grootste verdichting in één keer vond -overigens met respect voor de schaal en kwaliteit van de villawijk- plaats aan de Duinweg en het deel van de Kanaalweg dat in 1962 de naam Professor P.S. Gerbrandyweg kreeg. Hier kwamen in de jaren dertig korte reeksen herenhuizen onder één kap in de stijl van de Nieuwe Haagse School. De na-oorlogse bouw van appartementen werd in 1928 voorafgegaan door het grootschalige flatgebouw van de architect W. Verschoor aan de Kanaalweg/Van Stolkweg.

Veel van de villa's en grote herenhuizen hebben hun oorspronkelijke woonfunctie verloren en doen thans dienst als kantoren of scholen. Ook het hiervoor genoemde appartementengebouw aan de Kanaalweg/Van Stolkweg is omge-

bouwd tot kantoor. Behalve verscheidene vestigingen van internationale scholen in villa's vindt men in het Van Stolkpark sinds 1930 het Eerste Vrijzinnig Christelijk Lyceum aan de Parkweg/Van Stolkweg. Deze school begon in de villa Parkweg 35 en kreeg in de jaren zeventig een groot gebouw dat zich in geen enkel opzicht voegt naar zijn omgeving.

De nieuwe functies in de wijk hadden tot gevolg dat enkele tuinen ten dele werden verhard ten behoeve van parkeren. Andere ingrijpende veranderingen waren de bouw van verpleeghuizen en de vestiging van een sociaal-paedagogisch centrum tegen de villa 'Sandhaghe' aan de Hogeweg 18. Aan de Van Stolkweg, Parkweg, Duinweg en Professor P.S. Gerbrandyweg kwamen kleine flatgebouwen, waarvan de meeste in de plaats van villa's.

De Scheveningse Bosjes werden in tweeën gedeeld door de aanleg van een doorgaande verkeersweg ter plekke van de Duitse tankgracht uit de Tweede Wereldoorlog (Prof. B.M. Teldersweg, in 1969 aangesloten op het Hubertusviaduct). Ook werd de vorm van de Waterpartij veranderd. De oude uitspanning "De Bataaf" groeide uit tot een sportcomplex met tennisbanen. Aan de Haringkade werd een deel van het natuurgebied bestemd voor de aanleg van de miniatuurstad Madurodam. Aan de kant van de Scheveningseweg verrees het Promenade hotel (arch. P. Zanstra, 1969) nagenoeg op de plek van zijn kleinere 19de-eeuwse voorganger.

Huidig ruimtelijk karakter en bebouwingsbeeld

De rijk begroeide en geaccidenteerde terreinen van de Scheveningse Bosjes vervullen zowel voor het van Stolkpark als voor de wijdere omgeving een belangrijke rol. De Bosjes liggen in het grote aaneengesloten stedelijke groengebied dat loopt van Zorgvliet tot aan de Nieuwe Scheveningse Bosjes en Klein Zwitserland. Hier middenin verhoogt de laagliggende waterpartij de ruimtelijke belevingswaarde van het gebied. De gebogen padenstelsels, de afwisseling tussen open ruimte en dichtbeboste gedeelten, de bijzondere plekken met monumentale zitbanken zijn belangrijke onderdelen van het gebied. De overgang naar de begraafplaatsen van de Archipelbuurt heeft nog duidelijk het karakter van een oude stadsrand. Bij het "verlaten" van de stad is langs de langgerekte Scheveningseweg het landschappelijke karakter van dit uitgestrekte groengebied uniek binnen de stedelijke situatie. De uitlopers van de Scheveningse Bosjes zijn bepalend voor de besloten ligging en het parkachtig karakter van het Van Stolkpark.
Het ontwerp van de beide Zochers is grotendeels gevolgd. Het tracé en de ligging van de wegen, de bebouwing en de begroeiing in en om de wijk bepalen het karakter van het van Stolkpark. Bovendien draagt elke weg afzonderlijk door het samenspel van die genoemde factoren een geheel eigen stempel. Kenmerkend voor het villapark zijn de in een weidse bocht aangelegde Van Stolkweg en Parkweg en de qua beloop half-cirkelvormige Belvédèreweg-Professor P.S. Gerbrandyweg. Met uitzondering van de Hogeweg en de Duinweg hebben de wegen alle dit iets gebogen tracé. Dit aspekt en de natuurlijke hoogteverschillen beperken de zichtlijnen. De opeenvolging van de duidelijk

begrensde ruimtes die zijn ontstaan zorgen op iedere weg voor een boeiende belevingswaarde. De villa's zijn gesitueerd in ruime tuinen met bomen, terwijl ook langs de wegen boombeplanting is toegepast.

De zuidelijke wand van de Kanaalweg met zijn aaneengesloten bebouwing vertoont in afwijking van het villapark een vrij stedelijk beeld. Door zijn gebogen beloop past de weg goed in de oorspronkelijk opzet van het gebied. Waren de villa's in de jaren zeventig van de 19de eeuw nog vrij bescheiden van omvang, vanaf het midden van de jaren tachtig verrezen ook zeer monumentale landhuizen, zoals de 'Villa Olanda' (Van Stolkweg 23, arch. A. van Ameijden van Duijm, 1886), 'Sandhaghe' (Hogeweg 18, arch. L.J. Falkenburg, 1907) en 'Hejmonia' (Parkweg 9a, arch. A. Broese van Groenou, 1907).
Aanvankelijk vertonen de huizen het eclecticisme in zijn late vorm, al snel gevolgd door de neorenaissance en de chaletstijl. Deze 19de-eeuwse stijlen zijn vrijwel onafgebroken waarneembaar aan de Van Stolkweg en Hogeweg.
De huizen uit de periode 1900-1940 behoren hoofdzakelijk tot de overgangsarchitectuur en de Nieuwe Haagse School. De Villa 'Sandhaghe', gebouwd in de stijl van de Um 1800-beweging, vormt een fraaie uitzondering.
In de recente tijd tracht men -overigens met wisselend succes- bij vervanging van oude panden aansluiting te zoeken bij het bestaande bebouwingsbeeld. Ondanks de latere invullingen en vervangingen heeft het Van Stolkpark toch zijn specifieke karakter als villapark uit de periode 1875-1940 bewaard.

Nadere typering van de te beschermen waarden

De statige hoge huizen, de kromme lanen en de bijzondere groenvoorziening van dit villapark verschaffen aan dit gebied de uitstraling van een hoogwaardig stadsgebied, met iets van een voorname rust. Aan het bochtige wegenbeloop en de hoogteverschillen herkent men nog het vroegere duinlandschap, dat zijn voortzetting vindt in de Scheveningse Bosjes. Het afwisselende straatbeeld met verrassende zichtlijnen en de hoogwaardige architectuur, waaronder veel monumenten dragen bij aan de bijzondere kwaliteit van dit stadsgedeelte. De landschappelijke waarde van het omliggend groen en het water dragen in hoge mate bij aan de uniciteit van dit gebied, maar ook aan het groene karakter van de stad Den Haag.
Hoewel afwijkende nieuwbouw in de wijk is verrezen is het nog grotendeels 19de-eeuws ensemble in hoofdzaak goed bewaard gebleven met behoud van het totaal van de genoemde waarden.

Typerend zijn:
- de landschappelijke waarde van het Van Stolkpark in relatie met de Scheveningse Bosjes waarin als hoogtepunt de waterpartij e.o.;
- de stedebouwkundig-historische, en landschappelijke waarde van de Scheveningseweg en het Kanaal.
- de hoofdopzet van kromme en hellende wegen met oorspronkelijke vrijstaande villabebouwing of gebouwen in een parkachtige structuur;
- het grote aantal panden met een hoge architectuurhistorische waarde; een staalkaart van stijlen van de 19de en vroege 20e eeuw.

Waardering

Het Van Stolkpark is karakteristiek voor een 19de-eeuws villapark. Bijzonder is de landschappelijke aanleg in glooiend terrein met riante villa's in grote tuinen aan een overwegend gebogen stratenpatroon. De relatie met de hoogwaardige natuur van de Scheveningse Bosjes verhoogt de uniciteit van het bebouwde gedeelte van dit stadsgezicht. Tesamen zijn het Van Stolkpark en de Scheveningse Bosjes van belang wegens bijzondere landschappelijke, stedebouwkundige, cultuur- en architectuurhistorische waarden. Zie tevens de bijgevoegde waarderingskaart.

Begrenzing

De begrenzing van het beschermde stadsgezicht Van Stolkpark / Scheveningse Bosjes is weergegeven op bijgevoegde kaart, nummer RDMZ/MSP/43/2.

Rechtsgevolg

Op grond van artikel 36 eerste lid van de Monumentenwet 1988 stelt de gemeenteraad ter bescherming van het beschermde stadsgezicht een bestemmingsplan vast als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening. In het onderhavige geval worden de in de toelichting beschreven cultuurhistorische waarden met de vigerende bestemmingsplannen Van Stolkpark (goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland op 7-10-1980) - inclusief de eerste herziening (goedgekeurd door GS op 20-9-1983) - en Scheveningse Bosjes (goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland op 5-10-1993) voldoende beschermd.

Bron

Monumenten Inventarisatieproject Den Haag 1850-1940,
dienst REO, afdeling monumentenzorg, februari 1992.
research en teksten: ir. J.A. van der Hoeve, ir. P.C. Lankamp,
drs. H.P.R. Rosenberg, drs. E.C. Vaillant en drs. D. Valentijn.

Colofon

Uitgave van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 1994.

Historisch-Geografisch en stedebouwkundig onderzoek:
Gemeente Den Haag, drs. D. Valentijn en ir. P.C. Lankamp

Begrenzingskaart 1:5000
Kaart van de gemeente Den Haag aangepast door Studio Ineke van der Burg, Bilthoven.

Foto omslag:
Gemeente Den Haag.

Onderschriften toelichtende kaarten:
1. Waarderingskaart (S 9270).

Produktie:
RDMZ, Zeist.

Waarderingskaart

- gebouwen/ gebieden van na 1940 die afwijken van het oorspronkelijk stedelijk weefsel
- belangrijke bebouwing door hoge ensemblewaarde
- rijks- of gemeentelijke monument
- bijzonder stedebouwkundig of landschappelijke gegevens
- belangrijke groenstructuur
- belangrijke duinstructuur
- belangrijke waterstructuur

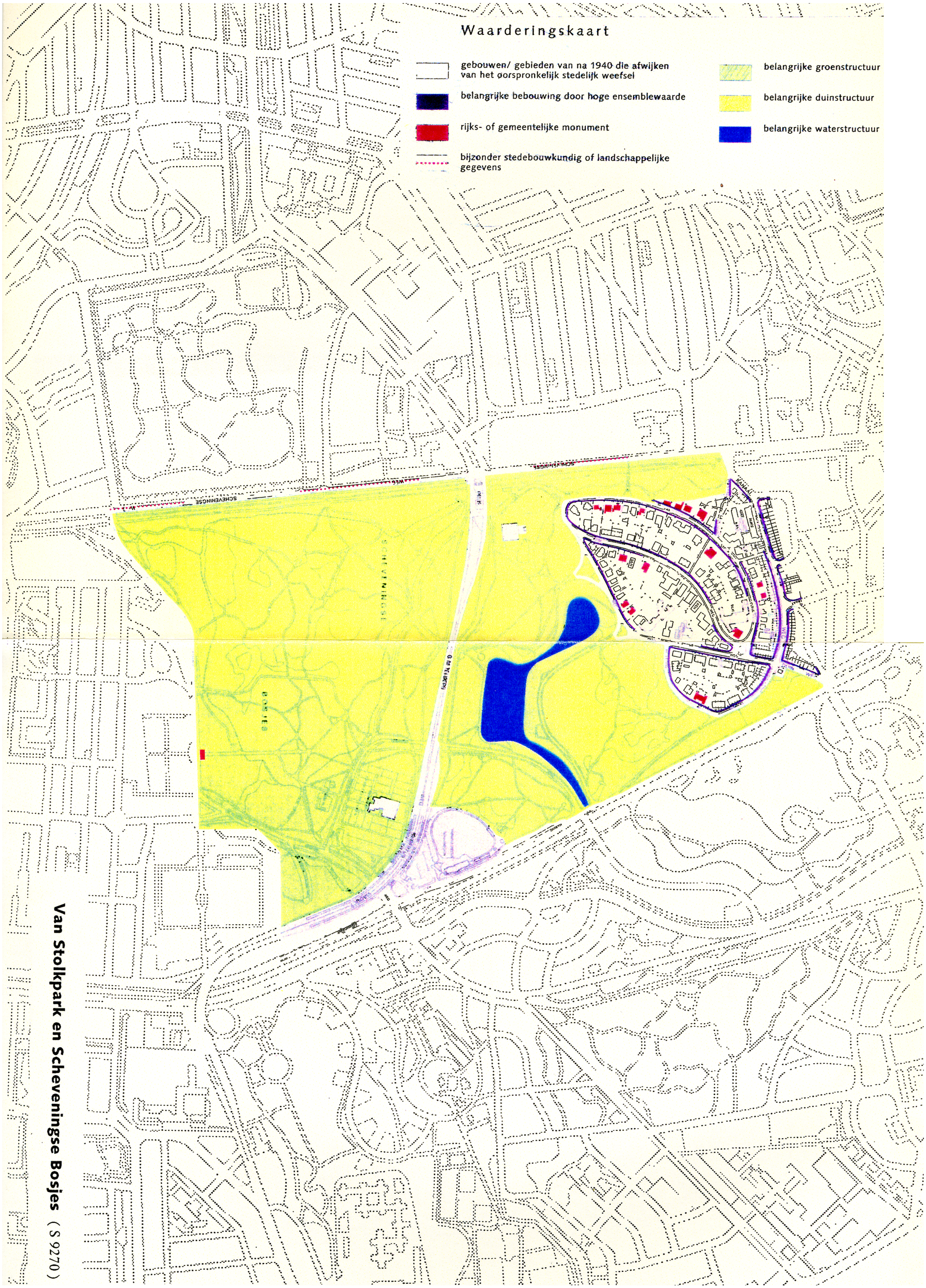

Van Stolkpark en Scheveningse Bosjes (S 9270)

